

به سمت نورگیری از بدنه فضا سوق می‌دهد. اما در لایه‌های بعدی، سقف حمام از الگوی معماری حمام دیگر نقاط ایران پیروی می‌نماید و از طریق گل جام نور را به داخل فضا هدایت می‌کند. لازم به یادآوری است که حمام گلشن لاهیجان از این مقوله مستثنی است.^۲

گفتنی است به علت محدودیت ساختاری چوب و استفاده کمتر از مصالح دیگر و عمر کم مصالح (به دلیل رطوبت بالا) معمار گیلانی کمتر به تزیینات مانند دیگر نقاط ایران می‌پردازد.

در لایه اول پس از ورودی، رختکن دیده می‌شود که محل نگهداری لباس‌های مشتریان، دادن لنگ و نیز دخل استاد حمام است. معمار از طریق پنجره بر جداره اصلی و با باز شو به معبر، امکان بهره‌گیری از نور طبیعی را به درون این فضا فراهم می‌نماید.

از این فضا دری به خرگاه باز می‌شود، فضایی که از آن برای شست و شو و خشک کردن لنگ‌های حمام با بخاری هیزمی استفاده می‌شده است. پس از آن میان در قرار دارد که به سرویس‌های بهداشتی و نوره خانه (نظافتخانه) دسترسی دارد. سپس بینه و خزینه آب گرم و سرد واقع شده است.

یکی از عناصر حمام کنده‌انداز نام دارد که با دسترسی مستقیم از معبر، فضایی جهت تأمین سوخت حمام (غالباً چوب) بوده است.

در حمام‌های دوقلو که بخش سطحی آن به حمام زنانه اختصاص می‌یابد سیرکولاسیون (جریان) فضا مانند حمام‌های مردانه است، با این تفاوت که ورودی نه از معبر اصلی که گاه پس از عبور از کوچه‌های پیچ‌درپیچ اتفاق می‌افتد. پس از عبور از در اصلی که گاه با مانعی بصری همراه است فرد وارد حیاط کوچکی شده و از در ورودی اصلی که دری بسیار ساده است به محوطه حمام با سلسله مراتب رختکن، میان در و بینه وارد می‌شود.

معماری سقف:

به دلیل تبعیت از معماری منطقه، سقف حمام‌ها در بخش ورودی و رختکن که با سیمای شهری ارتباط مستقیم دارد شیب‌دار و دارای پوشش نهایی سفال است و همین امر، نورگیری از سقف را غیرممکن و معمار را

پی‌نوشت:

۱. در معماری گیلان بنای ساختمان با استادکار نجار و بنا به صورت هم ارز است، حال آنکه در سایر نقاط ایران استادکار بنا، کار ساختمان را انجام می‌دهد.
۲. حمام گلشن لاهیجان بومی گیلان نیست چرا که علاوه بر استفاده از پوشش قوسی که در مقابل رطوبت هوا و بارندگی بسیار ضعیف می‌باشد در سقف بنا نمای گرمابه را آجرنما کار کرده‌اند که باتوجه به رطوبت منطقه دوام زیادی نداشته و باعث پوک شدن ملات بندکشی و روئیدن گیاهان به روی بدنه و در نتیجه متلاشی شدن بنا می‌گردد.

معماری حمام در گیلان

منیر خاکپور

نقاط ایران تبعیت می‌کنند، لیکن آنچه آنان را در استفاده از این فضا با دیگران متفاوت ساخته نحوه سازماندهی فضاها و ابعاد آنهاست. از فضاهای مورد استفاده در حمام می‌توان از سردر، ورودی، رختکن، میان در، گرمخانه و خزانه آب گرم و سرد و فضاهای جانبی از جمله سرویس‌ها و نوره‌خانه، تابخانه، خرگاه و کنده‌انداز و... نام برد. در معماری حمام، ورودی که اولین عنصر معماری است خود شامل درگاه، در ورودی و پنجره‌هاست. درگاه از قوس‌هایی با تزیینات تشکیل شده که گاه اشاراتی به آیات قرآن کریم (و ان یکاد...)، سال تأسیس حمام، تصاویری از شاهان سلسله‌های مختلف، و گاه نبرد پهلوانان (جنگ رستم با...) و یا نقوش اسلیمی و گل و مرغ است. در معماری سردر عنصر شاخص دیگری وجود دارد و آن پنجره‌هایی با بازشو به معبر است که قاب این پنجره‌ها عموماً چوبی است.^۱

معماری بومی گیلان به دلیل اقلیم ویژه‌اش از ویژگی‌های بسیار خاصی برخوردار است. از جمله این ویژگی‌های ساختاری که بسیار تحت تأثیر شرایط آب و هوایی قرار گرفته می‌توان به وجود کرسی چینی (برای مقابله با بالا بودن سطح آب‌های تحت‌الارضی)، سقف شیبدار در معماری غالب گیلان (مرتبط با میزان بارش سالیانه و در نتیجه دفع نزولات آسمانی)، وجود غلامگردش (به دلیل درصد بالای رطوبت هوا و لزوم جریان یافتن هوا در بنا) و استفاده از چوب در کالبد بنا (به دلیل دسترسی آسان و فراوانی منابع چوب در قدیم) اشاره نمود. گیلان با معماری برون‌گرایش به شدت متأثر از عوامل اقلیمی است. معماری حمام نیز با وجود ساختار بسیار خاص از این مقوله مستثنی نیست و آب و رنگ معماری برون‌گرای این خطه بر آن بسیار اثرگذار بوده است. اصولاً در حمام‌های گیلان افراد از الگوی رفتاری مشابهی همچون دیگر